

Ludy Graffelman

(Docerend) Theatermaker

AFSTUDEERPUBLICATIE

3 juni 2014

Dit document is bedoeld om een helder beeld te scheppen van mijn kwaliteiten als theatermaker. Daarnaast zal ik mijn visie op hedendaags theater uiteenzetten zoals deze is ontwikkeld tijdens de vier jaar van mijn opleiding. Deze publicatie gaat in op de belangrijkste onderdelen van mijn afstudeertraject:

-Mijn scriptie 'Je moet een beetje betekenisvol kijken': over verschillende soorten regieaanwijzingen voor toneelspelers. Deze scriptie is voor een groot deel gebaseerd op mijn ervaringen als regieassistent bij *Het Nationale Toneel*.

- Mijn afstudeervoorstelling 'Ilias,' naar de tekst van Oscar van Woensel, gerealiseerd door *Stichting Theatergroep Azijn*, gespeeld doortien studenten en oud-studenten van verschillende theatervakopleidingen.

Het geheel wordt afgesloten met een uiteenzetting van mijn ambities voor de nabije toekomst en een Curriculum Vitae.

Dit document is geschreven in vakjargon.

Inhoudsopgave

'De anekdote is overal.' – <i>opiniestuk</i>blz. 3
'De acteur in de hoofdrol.' – <i>opiniestuk op basis van bachelorscriptie</i>blz.5
'Aanwijzingen voor acteurs.' – <i>fragment uit bachelorscriptie</i>blz.7
'Met 150 km/u de berm in rijden.' – <i>mijn ambities toegelicht</i>blz.9
Curriculum Vitae	...blz.10

Artikelen: Ludy Graffelman

Illustraties: Sterre van Harskamp

Dialogen: Ludy Graffelman

met citaten uit *Ilias* door Oscar van Woensel

met citaten uit *Romeo en Julia* door William Shakespeare in de vertaling van Willy Corteaux.

‘De anekdote is overal’

Opiniestuk.

In 2003 speelde het Amsterdamse toneelgezelschap *Dood Paard* de voorstelling *Ilias*. Huisschrijver Oscar van Woensel heeft hier destijds een nieuwe bewerking op geschreven. Kenners van de Griekse mythologie hadden misschien de personages Achilles en Menelaos verwacht bij het bezoek aan de voorstelling, maar niets blijkt minder waar. Deze bewerking van *Ilias* speelt zich niet af voor de poorten van de stad Troje, maar op de top van de Olympos waar tien Griekse Goden de oorlog bespreken, wijn drinken, eten en ruzie maken. De gebeurtenissen van Homerus’ oorspronkelijke *Ilias*, voor de poorten van Troje, worden wel aangestipt en besproken – maar zijn niet zichtbaar en de bekende helden komen niet voorbij.

Met het *verplaatsen van de camera* vertelt Oscar van Woensel een andere anekdote. ‘Twee legermachten strijden om Troje. Dat de Griekse held Achilles en zijn manschappen weigeren mee te vechten zorgt voor problemen’ wordt ‘Tien Griekse Goden, gespeeld door mensen, komen tezamen voor een gespannen familiediner terwijl elders een oorlog woedt en honderdduizenden mensen sterven.’

Elf jaar na de oorspronkelijke uitvoeringen van Dood Paards *Ilias* heb ik de tekst voor mijn afstuderen aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU) geënceneerd voor middelgrote theaterzalen. Onder de afstudeerders ben ik de enige student geweest die een bestaande tekst heeft gekozen voor zijn afstudeervoorstelling. Mijn studiegenoten hebben zich voor het afstuderen gestort op nieuwe teksten van jonge schrijvers, filmbewerkingen, interactief locatietheater, dans, community arts, theatrale wandelingen en nog veel meer. Dit heeft alles te maken met een vrijheid in vorm die ons geboden wordt tijdens de opleiding. De huidige kunstvakstudent wordt door zijn opleiding uitgedaagd om te blijven experimenteren, af te wijken van gekende vormen en nieuwe vormen te bedenken. Het nieuwe motto van HKU is dan ook: *nieuwe verbindingen, nieuwe toepassingen* en één van de belangrijkste beoordelingscriteria is artistieke signatuur.

Mijn *Ilias* is een toneelstuk, opgedeeld in vijf bedrijven en de vertelde anekdote speelt zich binnen 24 uur af. Op zich raakt dat voor een groot deel Aristoteles’ *Poetica* op het gebied van dramaturgie. Hoogstwaarschijnlijk is dit de reden dat er wel eens over mij gezegd wordt dat ik *teksttheater* maak of *anekdotische voorstellingen*. Theater met tekst is het zeker, maar het woord *anekdotisch* mag vanaf heden door geen professional in het theater meer in mond genomen worden als punt van kritiek of om smaak te kenmerken. Theater bestaat namelijk bij de gratie van de anekdote.

Anekdotisch houdt in: *met het karakter van een anekdote*. Een anekdote is een verzonden of waargebeurd verhaal dat kan variëren in lengte. In het hedendaagse theater worden veel voorstellingen gemaakt waarbij de toeschouwer niet één hoofdpersoon volgt, waar diverse verhalen door elkaar lopen of de toeschouwer zelf invloed heeft op wat hij meekrijgt van de theatervoorstelling. Theatervormen als mime, montagevoorstellingen of ervaringstheater onttrekken zich graag van hoofdpersonen, personages of bekende plotstructuren. Dit houdt echter niet in dat de voorstelling geen anekdote bevat: dan vergeet je de anekdote van de toeschouwer. Een voorstelling heeft altijd een tijdsduur en terwijl de tijd verstrijkt, voegt iedere indruk en ieder beeld iets toe aan de anekdote die de toeschouwer uiteindelijk heeft meegekregen.

Bij een toneeltekst met een chronologisch tijdsverloop en vaste personages zullen de

belevissen van de personages een groot deel van de anekdote van de toeschouwer vormen. Bij een voorstelling waarin de acteurs voortdurend wisselen van personage of type en soms het publiek aanspreken om commentaar te leveren op het verhaal, is de anekdote anders. Bijvoorbeeld: 'een groep acteurs die een verhaal vertellen en daarbij delen van het verhaal naspelen'. Bij een locatievoorstelling waarbij het publiek zich moet verplaatsen, zal de anekdote opgedeeld worden in fragmenten van het verhaal en momenten waarop zij in gedachten niet met de voorstelling bezig zijn maar simpelweg met lopen. Bij iedere vorm van publieksparticipatie wordt de toeschouwer onderdeel van de anekdote. Er zal altijd een anekdote bestaan.

Als theatermaker neem ik graag kennis van de onontkoombare anekdote, omdat het kan helpen om de juiste vorm te vinden voor een voorstelling. Stel je voor: je wilt een voorstelling maken over het thema *macht* en je besluit welke anekdote jou als maker het beste lijkt om de toeschouwer mee te geven. Deze anekdote is dat zij moeten kijken naar 'een representatie van machthebbers die beslissen over grote hoeveelheden mensen die zij niet kennen.' Dan is de volgende stap niet zo groot meer: 'Tien Griekse Goden, gespeeld door mensen, komen tezamen voor een gespannen familiediner terwijl elders een oorlog woedt en honderdduizenden mensen sterven.'

Voorbeeld 1: De anekdote van Shakespeare's Romeo en Julia in drie beelden.

Voorbeeld 2: De anekdote van PeerGrouP's Bigger Than Jesus in drie beelden. Het eerste beeld representeert een sketch waarin de overleden Steve Irwin wordt gespeeld. In het tweede beeld spreekt de ene acteur de andere bij zijn echte voornaam aan en in het laatste beeld wordt een acteur door zijn collega op toneel gekruisigd.

'De acteur in de hoofdrol'

Opiniestuk op basis van mijn bachelorscriptie.

Als regisseur vervul je een belangrijke taak binnen het maakproces van een voorstelling: behalve de spin in het web ben je vaak de persoon die het concept van de voorstelling bedenkt, wat de anekdote is. Al ver voor aanvang van de repetities ben je aan het werk met een analyse en een interpretatie van de tekst. Dit in tegenstelling tot de acteurs, die er pas vanaf de eerste repetitie bij zijn. Daarna is een belangrijke taak van de regisseur dat je al deze informatie in zekere mate kunt overdragen aan de acteurs want uiteindelijk spelen zij de voorstelling. Middels acteurs maak je de anekdote zichtbaar in de voorstelling.

Acteurs verwachten vaak van de regisseur dat hij na iedere lezing, gespeelde scène of doorloop iets teruggeeft in de vorm van observaties, verbeterpunten of complimenten. Zo begeleidt de regisseur de acteurs tijdens het maken van een voorstelling. Hij geeft sturing in het proces. Het kan voorkomen dat een regisseur precies vertelt wat hij wilt zien en hoe de tekst gebracht moet worden en dat de acteurs dat vervolgens uitvoeren. Dit is echter niet gebruikelijk meer tegenwoordig: de regisseur als volledig autonoom kunstenaar is in de minderheid.

Voorbeeld 1: De regisseur als volledig autonoom kunstenaar.

Ik ben zelf van mening dat het onrealistisch is om de regisseur als volledig autonoom kunstenaar te zien – al helemaal met zeer ervaren of professionele acteurs. Het zou onzin zijn om niet de creativiteit van iedereen in te zetten tijdens het maken van een voorstelling. Acteurs verwachten tegenwoordig zelf ook dat zij inbreng mogen hebben in het maakproces. Het vak acteur houdt daarom in dat je ook *medemaker* wordt in de processen. In de repetitieruimte werk je als regisseur mét de acteurs. Dat houdt in dat je hun ingevingen moet kunnen accepteren en daarop moet kunnen voortbouwen. Je geeft ze de ruimte om mee te kijken hoe de anekdote van de voorstelling het best verteld kan worden. Natuurlijk draag je daar ook je eigen ideeën bij aan en laat je hen die uitproberen.

Het inzetten van acteurs als medemakers in het proces betekent niet dat er geen baas meer is. De regisseur blijft inhoudelijk richting geven over wat hij mooi en belangrijk vindt en je zal als acteursoms ook gewoon iets moeten uitvoeren omdat de regisseur dat zegt.

Voorbeeld 2: De regisseur met een acteur als medemaker.

'Aanwijzingen voor acteurs'

Samenvatting van een hoofdstuk uit mijn bachelorscriptie.

Wat er door de regisseur gezegd wordt om een acteur verder te helpen in het repetitieproces, verschilt uiteraard per regisseur. Het verschilt per acteur wat voor aanwijzing het beste werkt. Aanwijzingen met betrekking tot het spel van de acteur zijn op te delen in drie categorieën:

1. Intentionele aanwijzingen.

Omdat we het over toneelvoorstellingen aan de hand van teksten hebben, hebben we het ook over personages. Het gebruik van personages in een voorstelling nodigt regisseurs uit om te praten of aanwijzingen te geven over een personage. Bij een intentionele aanwijzing gaat het over de tekst en/of handeling van een personage: wat wil hij/zij bereiken met de tekst en waarom handelt hij/zij op deze manier?

2. Technische aanwijzingen.

Een technische aanwijzing is beter meetbaar dan een intentionele aanwijzing omdat het gaat over zaken als: tempo, ritme, volume of positionering. Een technische aanwijzing wordt ook wel eens opgevat als een aanwijzing die over de vorm van het spel gaat en niet over de inhoud. Een voorbeeld van een technische aanwijzing is: "Hier zit een lange stilte."

Als de regisseur beslist wat de Mise en Scène van de voorstelling wordt en daar weinig inbreng van de acteurs voor gebruikt, dan verloopt dit vaak middels technische aanwijzingen. Deze slaan op dat moment niet op een personage en de acteur moet er zelf voor zorgen dat de beweging aansluit bij het personage.

3. Anekdotische aanwijzingen.

Een anekdotische aanwijzing is zelden tot nooit zichtbaar voor de toeschouwer, maar doelt op de verbeelding van de acteur om tot spel te komen. Er is ook geen houvast, zoals personage of techniek dat zijn voor intentionele en technische aanwijzingen.

Het resultaat van de anekdotische aanwijzing is veel minder zichtbaar voor de toeschouwer, maar kan de acteur toch helpen om tot spel te komen. De kennis, het geheugen, het associatievermogen of de verbeelding van de acteurs wordt aangesproken.

‘Met 150 km/u de berm in rijden’

Mijn ambities toegelicht.

Hoe een regisseur zich dient te gedragen.

Tijdens het afstudeerjaar heb ik me voornamelijk toegespitst op het ontwikkelen van mijn inzichten en kwaliteiten als theatermaker. Dat is terug te zien in een stage bij een professioneel gezelschap, een ambitieuze afstudeervoorstelling en een onderzoek om zelf beter te kunnen handelen in repetitieprocessen. Dat is niet vreemd, omdat een groot deel van mijn ambities bij het maken van theater liggen. Ik heb, naast wat ik geleerd heb, veel plezier gehaald uit mijn stage als regieassistent bij het Nationale Toneel en hoop na de opleiding nog veel assistenties te mogen doen, bij zo veel mogelijk makers en gezelschappen: zo kan ik mijn talent voor overzicht en organisatie inzetten om maakprocessengoed te laten verlopen en mezelf blijven ontwikkelen.

Naast het assisteren van andere makers zal ik, hoe dan ook, zelf voorstellingen blijven regisseren. Het door vrienden en mij opgerichte *Stichting Theatergroep Azijn* is een uitstekend middel om te zorgen dat ik alle tijd die ik kan missen, steek in het theater maken dat ik graag wil maken. In september zijn we te vinden op het *Amsterdam Fringe Festival* en daarna zal ik over gaan op het regisseren van Eugène Ionesco's *De Koning Sterft*.

Wat echter niet vergeten mag worden, zijn de docerende kanten van mijn vakgebied: tijdens de opleiding heb ik tweemaal stage gelopen als begeleider van een groep ambitieuze jongeren die verder willen op het gebied van theater, een doelgroep waar ik zelf ooit deel van was en ergens nog steeds ben – ook ik ben immers van plan om altijd door te blijven groeien. Door mijn grote empathie met deze groep hoop ik na het afstuderen opdrachten te krijgen die overeenkomen met deze stages: workshops geven aan jongeren die naar een theateropleiding willen, het regisseren van producties met ambitieuze amateurs en werken met studenten aan een kunstvakopleiding.

Ik wil graag afsluiten met een belangrijke les voor iedereen met ambities als theatermaker: alle regels, modellen (bijvoorbeeld over aanwijzingen voor acteurs) en methoden over theatermaken dienen slechts als vangnet voor wanneer je ze nodig hebt. Tot die tijd moet het theater vooral een speeltuin blijven en mag je gerust met honderdvijftig kilometer per uur de berm in rijden.

Ludy Graffelman

(06) 31 38 19 47

ludy.graffelman@gmail.com

Himalaya 214
3524 XK, Utrecht

Geboren 30 mei 1990, te Hengelo (Gelderland)
Burger service nummer: 200772818.
In bezit van VAR-WUO

// Opleiding

2010 – 2014	Hogeschool voor de Kunsten Utrecht. Bachelor of Theatre (Docerend Theatermaker) Diploma behaald in juni 2014.
jun. – aug. 2013	EVOÉ Escola de Actores, Lissabon. Zomerworkshops gevolgd in regie en acteren. Certificaat behaald in augustus 2013.
2009 – 2010	Utrechts Centrum voor de Kunsten. Vooropleidingsjaar Theater Voltijd. Certificaat behaald in juni 2010.
2007 – 2008	Atlas College locatie Copernicus, Hoorn. Atheneum, profiel: natuur & gezondheid. Extra vakken: CKV3 en Informatica. Diploma behaald in juni 2008.

// Relevante Werkervaring

2011 – heden	Stichting Theatergroep Azijn. 'Geen Paniek!' – <i>concept, spel en productie.</i> (2014) 'Ilias' – <i>regie en productie.</i> (2014) 'Parasieten' – <i>acteur/maker en productie.</i> (2014) 'Romeo en Julia' – <i>acteur/maker en productie.</i> (2013) 'Adders onderin het Glas' – <i>regie en productie.</i> (2013) 'Atreus en Thyestes' – <i>acteur/maker en productie.</i> (2012) 'Zal ik een taxi voor u bellen?' – <i>concept, spel en productie.</i> (2011)
maa. – nov. 2013	Het Nationale Toneel. 'Assen Blues' – <i>regie assistent.</i> (2013) 'Het Stenen Bruidsbed' – <i>regie assistent.</i> (2013) 'De Wannsee Conferentie' – <i>acteur.</i> (2013)

2013 - 2014	Hogeschool voor de Kunsten Utrecht Project met vooropleidingsjaar Theater – <i>begeleiding studenten.</i> (2014) Oosterlicht project – <i>begeleiding studenten.</i> (2013)
2012 – 2014	Diergeneeskundige Studenten Kring, Universiteit Utrecht. 'De Gouden Productie' – <i>regie.</i> (2014) 'Ex Libris' – <i>regie.</i> (2013) 'Amnesia' – <i>regie.</i> (2012)
2014	Studievereniging Alcmaeon, Universiteit Utrecht. 'Don Juan' – <i>eindregie en geluidstechniek.</i> (2014)
2014	Utrechts Centrum voor de Kunsten. Lessen teksttoneel bij het vooropleidingsjaar Theater en regie eindpresentatie.
2013	ROC Tilburg, opleiding Artiest (Drama) Lessen montage-theater bij derdejaars studenten en regie eindpresentatie.

// Overige activiteiten

2009 – heden	Diverse werkzaamheden bij Theaterfestival de Parade.
2010	<i>Coming of Age</i> voorstelling 'Verona aan de Rijn' bij Toneelgroep Oostpool.
2008-2009	Landelijke Oriëntatiecurus Theaterscholen Utrecht.

// Diversen

Talenkennis	Nederlands (uitstekend), Engels (uitstekend), Portugees (redelijk) Duits (redelijk)
Software	Brede basiskennis van video-ontwerp, geluidsonwerp, webontwerp, fotobewerking en grafisch ontwerp.
Hobby	Lezen, fotograferen, gitaar spelen, Afrikaanse dans.